

Археологічні дослідження
Львівського університету
Вип. 7. 2004. С. 378-392.

Archaeological research
of L'viv University
Vol. 7. 2004. P. 378-392.

Законодавство

Цей рік знаменується вагомими зрушеннями у пам'яткоохоронній діяльності нашої держави. Завдяки старанням провідних вчених-археологів в країні було прийнято Закон України «Про охорону археологічної спадщини». Водночас парламентом України було ратифіковано Європейську конвенцію про охорону археологічної спадщини (переглянутої) від 16 січня 1992 року (Валетта).

Прийняття зазначених законів сприяло створенню необхідних правових та економічних умов для здійснення археологічних досліджень та заходів необхідних для комплексного збереження археологічної спадщини України. Ці законодавчі акти сприятимуть посиленню охорони української археологічної спадщини на міжнародному рівні, дозволять застосувати в Україні міжнародне кодифікування і норми щодо його охорони та збереження.

Публікація цих законодавчих актів у нашому збірнику сприятиме їх поширенню серед дослідників регіону і зацікавлених осіб, які співпрацюють з археологами, вирішують питання збереження археологічної спадщини.

ЗАКОН УКРАЇНИ

ПРО ОХОРОНУ АРХЕОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ

Цей Закон регулює відносини, пов'язані з охороною археологічної спадщини України – невід'ємної частини культурної спадщини людства, вразливого і невідновлюваного джерела знань про історичне минуле, а також визначає права та обов'язки дослідників археологічної спадщини.

Розділ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні: археологічна спадщина України (далі – археологічна спадщина) – сукупність пам'яток археології, що перебувають під охороною держави, та пов'язані з ними території, а також рухомі культурні цінності (археологічні предмети), що походять з об'єктів археологічної спадщини;

об'єкт археологічної спадщини (археологічний об'єкт) – місце, споруда (витвір), комплекс (ансамбль), їхні частини, пов'язані з ними території чи водні об'єкти, створені людиною, незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінності з археологічного, антропологічного та етнографічного поглядів і повністю або частково зберегли свою автентичність;

пам'ятка археології (археологічна пам'ятка) – об'єкт археологічної спадщини національного або місцевого значення, який занесено до Державного реєстру нерухомих пам'яток України;

археологічні дослідження – науково-пошукова та науково-практична діяльність, спрямована на одержання нових знань про об'єкти археологічної спадщини, закономірності розвитку давніх суспільства і людини;

охорона археологічної спадщини – комплекс здійснюваних відповідно до законодавства України заходів держави, її органів, підприємств, закладів, установ і організацій, а також громадян, спрямованих на облік (виявлення, наукове вивчення, класифікацію, картографування, державну реєстрацію), захист, збереження, належне утримання, відповідне використання, консервацію, реставрацію, реабілітацію та музеєфікацію об'єктів археологічної спадщини, а також поширення знань про археологічну спадщину;

археолог – вчений (громадянин України, іноземець або особа без громадянства), який має відповідні фахову освіту і кваліфікацію, професійно провадить археологічні дослідження і супроводжує їх науковою звітністю та публікацією наукових результатів;

археологічні розкопки – вид наукового дослідження археологічної спадщини, який являє собою вивчення археологічних залишків на території об'єкта археологічної спадщини і включає, зокрема, земляні роботи, які руйнують досліджуваний об'єкт частково або повністю;

археологічні розвідки – вид наукового дослідження археологічної спадщини, який не пов'язаний із руйнуванням культурного шару (крім обмеженого шурфування для визначення товщини культурного шару) об'єкта археологічної спадщини і спрямований на виявлення, локалізацію (картографування), інтерпретацію об'єктів археологічної спадщини, уточнення даних про вже відомі об'єкти археологічної спадщини;

наукова експертиза археологічної спадщини – діяльність, метою якої є наукове дослідження археологічної спадщини і підготовка науково обґрунтованих висновків для прийняття рішень щодо використання археологічних об'єктів, а також аналіз програм, проектів містобудівних, архітектурних і ландшафтних перетворень, за якими передбачається проведення земляних робіт та реалізація яких може позначитися на об'єктах археологічної спадщини;

наукове дослідження археологічної спадщини – вид наукової діяльності, об'єктом якої є археологічна спадщина, рухомі культурні цінності, що походять з об'єктів археологічної спадщини, а також документована інформація (публікації, наукові звіти тощо) археологічного характеру;

відкритий лист – єдиний кваліфікаційний документ, який засвідчує фаховий рівень дослідника і дає право на проведення наукового дослідження археологічної спадщини;

дозвіл – документ встановленого зразка, виданий центральним органом виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини, який дає право на проведення земляних робіт на об'єкті археологічної спадщини. Дозвіл видається досліднику, який отримав кваліфікаційний документ (відкритий лист).

Стаття 2. Законодавство України про охорону археологічної спадщини

Законодавство України про охорону археологічної спадщини складається з Конституції України, Земельного кодексу України, Закону України “Про охорону культурної спадщини”, міжнародних договорів України з питань охорони археологічної спадщини, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цього Закону та інших нормативно-правових актів України.

Стаття 3. Основні завдання законодавства України про охорону археологічної спадщини

Основними завданнями законодавства України про охорону археологічної спадщини є:

регулювання суспільних відносин у сфері охорони, дослідження та збереження археологічної спадщини;

забезпечення права громадян на пізнання археологічної спадщини України;

забезпечення археологам – громадянам України права на проведення археологічних досліджень;

визначення повноважень органів управління у сфері охорони археологічної спадщини;

сприяння державній політиці у сфері охорони, дослідження та збереження археологічної спадщини;

визначення видів об'єктів археологічної спадщини (археологічних об'єктів культурної спадщини);

регулювання відносин власності щодо об'єктів археологічної спадщини, визначення прав та обов'язків власників і користувачів пам'яток археології;

створення необхідних умов для забезпечення охорони об'єктів археологічної спадщини;

створення нормативно-правової бази з охорони, збереження, дослідження археологічної спадщини;

визначення критеріїв щодо видачі відкритих листів та дозволів на проведення археологічних розвідок, розкопок, інших земляних робіт на території археологічної пам'ятки, охоронюваній археологічній території, в зонах охорони, в історичних ареалах населених місць;

правове регулювання фінансування охорони і дослідження археологічної спадщини.

Розділ II. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ АРХЕОЛОГІЧНОЮ СПАДЩИНОЮ

Стаття 4. Органи управління у сфері охорони археологічної спадщини

Державне управління у сфері охорони археологічної спадщини покладається на Кабінет Міністрів України, спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини та інші уповноважені органи охорони культурної спадщини.

Спеціально уповноваженим органом охорони культурної спадщини є центральний орган виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини.

До інших уповноважених органів охорони культурної спадщини належать:

орган охорони культурної спадщини Ради міністрів Автономної Республіки Крим;

органи охорони культурної спадщини обласних, Київської та Севастопольської міських, районних державних адміністрацій;

органи охорони культурної спадщини місцевого самоврядування.

Стаття 5. Повноваження Кабінету Міністрів України у сфері охорони археологічної спадщини

До повноважень Кабінету Міністрів України у сфері охорони археологічної спадщини належить:

забезпечення здійснення державної політики у сфері охорони археологічної спадщини;

здійснення державного контролю у сфері охорони археологічної спадщини;

внесення об'єктів археологічної спадщини національного значення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України;

визначення археологічних установ та музеїв, яким надається право утримання археологічних пам'яток, а також їх купівлі;

затвердження методик і нормативів оцінки археологічних пам'яток.

Кабінет Міністрів України здійснює також інші повноваження, передбачені законодавством України у сфері охорони культурної спадщини.

Стаття 6. Повноваження спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини

Спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини несе відповідальність за схоронність і використання археологічних пам'яток і предметів на території України.

До повноважень спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини належить:

розробка нормативно-правових актів, що регулюють питання обліку, реставрації та використання об'єктів археологічної спадщини;

ведення державного обліку археологічної спадщини;

розробка і встановлення охоронних зон археологічних пам'яток;

нагляд за веденням будівельних робіт в охоронних зонах археологічних пам'яток;

погодження відведень земельних ділянок і проектів землекористування, дорожніх, меліоративних і сільськогосподарських робіт;

надання дозволів на право ведення будь-яких робіт, пов'язаних з діяльністю щодо охорони і вивчення археологічної спадщини;

призупинення або заборона будь-якої діяльності юридичних або фізичних осіб, що загрожує схоронності археологічних пам'яток;

направлення подань щодо застосування санкцій за діяльність, яка загрожує схоронності археологічної спадщини, призупинення фінансової діяльності юридичних і фізичних осіб, які порушують законодавство про археологічну спадщину;

розробка методичної бази і документації з питань охорони і використання археологічної спадщини;

організація і проведення експертиз з охорони і використання археологічної спадщини;

організація діяльності з продажу, скупки, ввозу і вивозу археологічних предметів на територію та з території України та контроль за цією діяльністю.

Стаття 7. Повноваження інших уповноважених органів охорони культурної спадщини

До повноважень органу охорони культурної спадщини Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів охорони культурної спадщини обласних, Київської та Севастопольської міських, районних державних адміністрацій, органів охорони культурної спадщини місцевого самоврядування належить:

здійснення контролю за виконанням цього Закону, інших нормативно-правових актів щодо охорони археологічної спадщини;

забезпечення в межах відповідної території (Автономної Республіки Крим, області, міста, району) належного захисту та утримання об'єктів археологічної спадщини;

погодження на стадії проектування відведення земельних ділянок під містобудівні, шляхові, меліоративні та землевпорядні роботи після їх археологічного дослідження;

здійснення постійної інспекції за станом схоронності археологічних пам'яток;

реєстрація дозволів та відкритих листів на право проведення досліджень на археологічних пам'ятках.

Стаття 8. Державний облік археологічної спадщини

Археологічні пам'ятки і предмети підлягають державному обліку незалежно від підпорядкування і форми власності.

Державний облік археологічної спадщини здійснюється спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини.

Державний облік археологічної спадщини включає її виявлення, фіксацію, визначення наукової та культурної цінності, картографування і паспортизацію, складання списку і зводу археологічних пам'яток, облік та інвентаризацію археологічних колекцій незалежно від відомчої належності і форми власності.

Порядок проведення Державного обліку археологічної спадщини визначає Кабінет Міністрів України.

Розділ III. НАУКОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ АРХЕОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ

Стаття 9. Види та принципи наукових досліджень археологічної спадщини

Наукові дослідження археологічної спадщини включають:
вивчення історико-архівних даних щодо об'єктів археологічної спадщини;

польові дослідження, що передбачають проведення земляних робіт (розкопки та розвідки), дослідження, що не передбачають проведення земляних робіт (розвідки без здійснення земляних робіт, геомагнітна зйомка, аерофотозйомка тощо);

всі види післяпольових досліджень.

Принципами наукового дослідження археологічної пам'ятки є:

застосування, де це можливо, неруйнівних методів дослідження;

завдання якнайменшої шкоди об'єктам археологічної спадщини та запобігання тому, щоб об'єкти археологічної спадщини залишалися розкритими після завершення польових досліджень без забезпечення їхнього належного збереження, консервації та раціонального використання;

проведення наукової фіксації усіх етапів дослідження і всіх виявлених знахідок та інших матеріальних залишків;

публікація результатів наукового дослідження археологічної пам'ятки.

Стаття 10. Право на проведення наукових досліджень археологічної спадщини

Право на проведення наукових досліджень археологічної спадщини надається виключно археологам, які мають практичний досвід проведення археологічних робіт (розкопок, розвідок), виконують вимоги законодавства України про охорону культурної спадщини.

Проведення археологічних розвідок, розкопок, інших земляних робіт на території пам'ятки, охоронюваній археологічній території, у зонах охорони, в історичних ареалах населених місць, а також дослідження решток життєдіяльності людини, що містяться під землею поверхнею, під водою, здійснюється за дозволом, виданим центральним органом виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини.

Дозволи на проведення археологічних розвідок, розкопок надаються за умови дотримання археологом вимог охорони археологічної спадщини

та наявності у нього відкритого листа – кваліфікаційного документа, виданого Інститутом археології Національної академії наук України.

Використання будь-якою особою металодетекторів та інших приладів для пошуку об'єктів археологічної спадщини або рухомих предметів, пов'язаних з культурним шаром, без наявності відкритого листа і дозволу на проведення археологічних досліджень є незаконним.

Стаття 11. Науковий звіт дослідника археологічної спадщини

Археолог, який здійснює археологічні дослідження на території України, зобов'язаний до початку наступного польового сезону подати до наукового архіву Інституту археології Національної академії наук України науковий звіт про здійснені археологічні дослідження, який є однією з умов одержання таким археологом відкритого листа на наступний строк проведення археологічних досліджень. Звіт про проведені археологічні дослідження є обов'язковою науковою документацією і підлягає довічному зберіганню. Вимоги до складання наукового звіту затверджуються Вченою радою Інституту археології Національної академії наук України.

Наукові звіти про археологічні дослідження, проведені на території України, зберігаються в науковому архіві Інституту археології Національної академії наук України. Підприємства, установи, організації, що володіють науковими археологічними архівами або будь-якою звітною документацією про археологічні дослідження на території України, зобов'язані надавати їх оригінали або повні копії на запит Інституту археології Національної академії наук України.

Стаття 12. Функції та повноваження Інституту археології Національної академії наук України у сфері наукового дослідження археологічної спадщини

Інститут археології Національної академії наук України як державна археологічна наукова установа відповідно до законодавства України:

є єдиною науковою установою, яка видає кваліфікаційні документи (відкриті листи) на право проведення археологічних досліджень в межах усієї території України;

організує і здійснює наукові та науково-рятивні дослідження археологічних об'єктів;

координує археологічні дослідження в наукових установах та організаціях незалежно від їх підпорядкування та форм власності на території України;

розробляє, затверджує та впроваджує наукові методики дослідження археологічної спадщини;

на замовлення спеціально уповноваженого органу виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини здійснює наукову археологічну експертизу та погодження програм і проектів містобудівних, архітектурних та ландшафтних перетворень, будівельних, меліоративних, шляхових, земляних робіт на пам'ятках археології, у зонах охорони археологічних пам'яток, на охоронюваних археологічних територіях, в історичних ареалах місць, занесених до Списку історичних населених місць України;

готує кваліфіковані кадри у сфері дослідження, охорони і використання археологічної спадщини;

збирає повний науковий архів звітів про археологічні дослідження в Україні;

забезпечує збереження та облік рухомих предметів, що походять з об'єктів археологічної спадщини України (далі – знахідки) і відповідно до законодавства передані до його фондів;

проводить наукові експертизи досліджень археологічної спадщини та наукових звітів.

Стаття 13. Участь громадськості в охороні археологічної спадщини

Громадські організації, громадяни сприяють органам охорони культурної спадщини у проведенні практичних заходів з виявлення, вивчення, обліку та охорони об'єктів археологічної спадщини, популяризації серед населення знань про них та пам'яткоохоронного законодавства, здійснюють громадський контроль за станом збереження, використанням, консервацією та музеєфікацією пам'яток археології.

Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування сприяють діяльності Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, Українського фонду культури, інших громадських організацій, а також громадян з охорони археологічної спадщини.

Стаття 14. Правовий статус археологічної експедиції

Археологічна експедиція за своїм правовим статусом може бути як окремим підрозділом юридичної особи (наукової установи, навчального закладу, музейної установи тощо), так і юридичною особою державної або комунальної форми власності, статутна діяльність якої передбачає проведення наукового дослідження археологічної спадщини.

Керівництво діяльністю археологічної експедиції у сфері дослідження археологічної спадщини здійснює археолог, який одержав відкритий лист та дозвіл на проведення земляних робіт на об'єкті археологічної спадщини.

Археологічна експедиція може бути утворена Інститутом археології Національної академії наук України, науковими установами Національної академії наук України, в яких є археологічні відділи, вищими навчальними закладами III або IV рівня акредитації державної форми власності в межах програм підготовки студентів, музеями, заповідниками, музеями-заповідниками державної та комунальної форм власності, штатний розпис яких містить посади археологів.

Археологічні експедиції, загони і групи очолюються дослідником, який отримав відкритий лист, і перебувають під охороною держави. Центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації і громадяни надають допомогу і сприяють проведенню археологічних досліджень.

Розділ IV. ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ДОСЛІДНИКІВ АРХЕОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ

Стаття 15. Права та обов'язки дослідника археологічної спадщини

Дослідник археологічної спадщини (археолог) є вченим і має відповідні права, встановлені цим Законом, законами України "Про охорону культурної спадщини" і "Про наукову і науково-технічну діяльність".

Дослідник археологічної спадщини:

має привілейоване право на поновлення наукових досліджень об'єкта археологічної спадщини, який він досліджував раніше, крім випадків призначення на цьому об'єкті археологічної спадщини охоронних досліджень відповідно до Закону України "Про охорону культурної спадщини";

має пріоритетне право доступу до предметів археології, виявлених ним під час археологічних досліджень і переданих до державних установ і закладів;

зобов'язаний здійснювати археологічні дослідження відповідно до цього Закону, дотримуватися вимог інших актів законодавства України, в тому числі інструкцій (методик, правил), затверджених спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини;

зобов'язаний забезпечувати схоронність виявлених об'єктів культурної спадщини та передачу рухомих предметів після їх вивчення визначеній у

відкритому листі та у дозволі установі, здійснювати консервацію об'єктів культурної спадщини, упорядкування території після завершення робіт, а в разі потреби – на договірних засадах взяти участь у приведенні зазначених об'єктів до експозиційного стану та підготовці матеріалів для державної реєстрації цих об'єктів як пам'ятки;

зобов'язаний супроводжувати свої дослідження обов'язковою документацією (описовою, креслярською, фото-, кіно-, відеофіксацією) та дотримуватися принципів наукового дослідження археологічної спадщини, визначених цим Законом.

Стаття 16. Реалізація прав на наукове дослідження і одержання наукового результату

Одержана в результаті археологічних досліджень наукова інформація є об'єктом права інтелектуальної власності відповідно до законодавства України.

Підставами виникнення права інтелектуальної власності на одержану в результаті археологічних досліджень наукову інформацію є: одержання такої інформації в результаті польових або інших археологічних досліджень; створення інформації своїми силами і за свій рахунок; виконання будь-якого договору, що містить умови переходу права власності на інформацію до іншої особи.

Право інтелектуальної власності на одержану в результаті археологічних досліджень наукову інформацію регулюється цим Законом, законами України “Про науково-технічну інформацію”, “Про авторське право і суміжні права” та іншими актами законодавства України. Право власності на наукову інформацію, одержану або створену кількома громадянами або юридичними особами, визначається договором, укладеним між співвласниками цієї інформації.

Спори про право інтелектуальної власності на одержану в результаті археологічних досліджень інформацію вирішуються відповідно до законів України.

Стаття 17. Право на публікацію результатів наукових досліджень археологічної спадщини

Археолог, який здійснив археологічні дослідження, має виключне право на публікацію одержаної в результаті польових і післяпольових досліджень наукової інформації в порядку, встановленому частиною

першою статтю 15 та статтею 28 Закону України “Про авторське право і суміжні права”.

Стаття 18. Знахідки, одержані в результаті археологічних досліджень

Знахідки, одержані в результаті археологічних досліджень (нерухомі та рухомі предмети, які були пов’язані з об’єктом археологічної спадщини і виявлені та задокументовані під час археологічних досліджень), є державною власністю. Вони підлягають обліку та класифікації відповідно до методики, затвердженої спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини. Правовий режим скарбу визначається законодавством України.

З моменту виявлення і до передачі на зберігання згідно із законодавством України знахідки охороняються державою нарівні з об’єктами музейного фонду України.

Знахідки підлягають передачі на зберігання до фондів Інституту археології Національної академії наук України, до фондів музеїв та/або навчальних закладів, наукових установ, закладів культури державної або комунальної форми власності, де забезпечені належні умови їх зберігання, вивчення, експонування тощо. Установи та організації, до яких передаються знахідки, вказуються попередньо у відкритому листі і відповідному дозволі, при цьому має бути визначений пріоритет утворення центральних, регіональних або місцевих (в археологічних заповідниках) цілісних колекцій.

У тому випадку, коли досліджені елементи археологічної спадщини залишаються на місці (*in situ*), археолог разом з відповідним органом охорони культурної спадщини вживають заходів щодо їх консервації або музеєфікації. Фінансування таких заходів провадиться відповідно до Закону України “Про охорону культурної спадщини”.

Стаття 19. Обов’язки юридичних і фізичних осіб, у користуванні або власності яких перебувають археологічні об’єкти

Юридичні і фізичні особи, у користуванні або власності яких перебувають археологічні об’єкти або предмети, зобов’язані:

дотримуватися всіх правил охорони і використання археологічних об’єктів або предметів;

виконувати всі необхідні роботи виробничого характеру згідно з дозволом;

негайно інформувати про нововиявлені об'єкти або предмети в межах території, яку вони використовують для своєї діяльності;

сприяти і не перешкоджати будь-яким роботам з виявлення, обліку та вивчення археологічних об'єктів або предметів.

Розділ V. ФІНАНСУВАННЯ ОХОРОНИ, ЗАХИСТУ, ДОСЛІДЖЕННЯ АРХЕОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ

Стаття 20. Джерела фінансування охорони, захисту, дослідження археологічної спадщини

Фінансування охорони археологічної спадщини здійснюється за рахунок загального і спеціального фондів Державного бюджету України.

Джерелами фінансування заходів у сфері охорони, захисту, дослідження археологічної спадщини можуть бути кошти власників археологічних об'єктів чи уповноважених ними органів або осіб, які набули права володіння, користування чи управління пам'ятками, кошти замовників робіт, благодійні внески та пожертвування, у тому числі валютні, на охорону археологічної спадщини та інші джерела, не заборонені законодавством України.

Розділ VI. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ

Стаття 21. Принципи та види міжнародного співробітництва України у сфері охорони археологічної спадщини

Археологічна спадщина України є невід'ємною складовою археологічної спадщини Європи і людства в цілому. Україна заохочує міжнародні обміни інформацією про археологічні дослідження, сприяє міжнародним контактам археологів.

Держава дбає про налагодження і розвиток співробітництва з іноземними державами та міжнародними організаціями для запобігання незаконним археологічним розкопкам, незаконним ввезенню, вивезенню і передачі права власності на рухомі предмети, що походять з об'єктів археологічної спадщини.

Держава створює необхідні правові та економічні умови для здійснення у сфері охорони археологічної спадщини вільних та рівноправних відносин з іноземними науковими установами та організаціями, іноземними та міжнародними науковими товариствами і об'єднаннями, якщо ці відносини не суперечать законодавству України.

Міжнародне договірно-правове, інформаційне, наукове співробітництво у сфері охорони археологічної спадщини здійснюється у формах, що не суперечать законодавству України.

Якщо міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені цим Законом, застосовуються правила міжнародного договору України.

Розділ VII. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО ОХОРОНУ АРХЕОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ

Стаття 22. Відповідальність за порушення законодавства України про охорону археологічної спадщини

Юридичні і фізичні особи, дії або бездіяльність яких завдали шкоди археологічній спадщині, несуть відповідальність відповідно до законодавства України.

Розділ VIII. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.

2. Кабінету Міністрів України протягом шести місяців з дня набрання чинності цим Законом:

подати до Верховної Ради України пропозиції щодо приведення законів України у відповідність із Законом України “Про охорону археологічної спадщини”;

розробити і привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;

відповідно до компетенції забезпечити прийняття нормативно-правових актів, передбачених цим Законом;

забезпечити перегляд і скасування міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади України їхніх нормативно-правових актів, що суперечать цьому Закону.

3. Внести зміни до таких законодавчих актів України:

1) частину дев'яту статті 118 Земельного кодексу України (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., N 3-4, ст. 27) викласти у такій редакції:

“9. Проект відведення земельної ділянки погоджується з органом по земельних ресурсах, природоохоронним і санітарно-епідеміологічним органами, органами архітектури і охорони культурної спадщини та подається на розгляд відповідних місцевої державної адміністрації або органу місцевого самоврядування”;

2) статтю 298 Кримінального кодексу України (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., N 25-26, ст. 131) викласти у такій редакції:

“Стаття 298. Знищення, руйнування або пошкодження пам'яток – об'єктів культурної спадщини та самовільне проведення пошукових робіт на археологічній пам'ятці

1. Умисне незаконне знищення, руйнування або пошкодження пам'яток – об'єктів культурної спадщини – караються штрафом до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк до трьох років.

2. Ті самі дії, вчинені щодо пам'яток національного значення, – караються позбавленням волі на строк до п'яти років.

3. Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені з метою пошуку рухомих предметів, що походять із об'єктів археологічної спадщини, – караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

4. Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені службовою особою з використанням службового становища, караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років”.

Президент України Л.КУЧМА

*м. Київ, 18 березня 2004 року
N 1626-IV*

ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ ПРО ОХОРОНУ АРХЕОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ (ПЕРЕГЛЯНУТА)

Відкрита для підписання державами-членами Ради Європи та іншими державами-учасницями Європейської культурної конвенції у Валлетті 16 січня 1992 року.

Набрання чинності 25 травня 1995 року

Переглянута Конвенція оновлює положення попередньої Конвенції, яка була прийнята Радою Європи в 1969 році.

Вона розглядає збереження та введення в культурний обіг археологічної спадщини як одну із цілей політики планування забудови міської та сільської територій. Зокрема, вона стосується заходів, яких необхідно вжити для посилення співпраці між археологами та фахівцями з питань міського і регіонального планування з метою якнайкращого збереження археологічної спадщини.

Конвенція визначає шляхи фінансування розкопок, археологічних досліджень та опублікування результатів розкопок і досліджень. Вона також містить положення про доступ відвідувачів, зокрема до археологічних ділянок, та просвітницьку діяльність, яку необхідно здійснювати для поглиблення обізнаності громадської думки про цінність археологічної спадщини.

У цілому, Конвенція створює організаційну основу для загальноєвропейського співробітництва у галузі збереження археологічної спадщини, яке передбачає систематичні обміни досвідом та фахівцями між різними державами. Комітет, який здійснює нагляд за застосуванням Конвенції, сприяє активізації та координації політики збереження археологічної спадщини в Європі.

**ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ
ПРО ОХОРОНУ АРХЕОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ
(ПЕРЕГЛЯНУТА)**

Валлетта, 16 січня 1992 року

*(Конвенцію ратифіковано Законом
N 1369-IV від 10.12.2003, ВВР, 2004, N 15, ст.224)*

Дата підписання: 2 липня 1998 р.
Офіційний переклад

ПРЕАМБУЛА

Держави – члени Ради Європи та інші держави – учасниці Європейської культурної конвенції, які підписали цю (переглянуту) Конвенцію, враховуючи, що метою Ради Європи є досягнення більшого єднання між її членами, крім іншого, для збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є їхнім спільним надбанням, зважаючи на Європейську культурну конвенцію, підписану в Парижі 19 грудня 1954 року, зокрема на її статті 1 та 5, зважаючи на Конвенцію про охорону архітектурної спадщини Європи, підписану в Гранаді 3 жовтня 1985 року, зважаючи на Європейську конвенцію про правопорушення, пов'язані із культурними цінностями, підписану в Дельфах 23 червня 1985 року, зважаючи на рекомендації Парламентської асамблеї стосовно археології і зокрема рекомендації 848 (1978), 921 (1981) і 1072 (1988), зважаючи на рекомендацію NR(89)5 стосовно охорони та введення в культурний обіг археологічної спадщини в контексті планування забудови міської та сільської територій, нагадуючи, що археологічна спадщина є головним елементом пізнання історії людства, визнаючи, що європейській археологічній спадщині, яка є свідком стародавньої історії, серйозно загрожують руйнування від зростаючої кількості великих проектів освоєння територій, природних ризиків, нелегальних або непрофесійних розкопок і недостатньої поінформованості громадськості, підтверджуючи важливість запровадження, якщо вони ще не існують, відповідних адміністративних і наукових наглядових процедур і необхідність врахування потреб охорони археологічної спадщини в політиці планування забудови міської та сільської територій та культурного розвитку, підкреслюючи, що відповідальність за охорону археологічної спадщини має покладатися не тільки на безпосередньо заінтересовану державу, але й на

всі європейські країни з метою зменшення ризику руйнування і сприяння збереженню такої спадщини шляхом заохочення обмінів експертами і досвідом, відзначаючи необхідність доповнення принципів, викладених в Європейській конвенції про охорону археологічної спадщини, підписаній в Лондоні 6 травня 1969 року, з огляду на розвиток політики планування в європейських країнах, погодились про таке:

Визначення археологічної спадщини

Стаття 1

1. Метою цієї (переглянутої) Конвенції є охорона археологічної спадщини як джерела європейської колективної пам'яті і засобу історичних і наукових досліджень.

2. З цією метою складовими частинами археологічної спадщини вважаються всі матеріальні залишки та об'єкти, а також будь-які інші сліди існування людства у минулих епохах:

I) збереження і вивчення яких допомагає з'ясувати розвиток історії людства та його зв'язок з природним середовищем;

II) головними джерелами отримання інформації відносно яких є розкопки або знахідки й інші методи дослідження історії людства та середовища, що його оточує;

III) які знаходяться у будь-якому місці, що належить до юрисдикції Сторін.

3. Археологічна спадщина включає споруди, архітектурні ансамблі, розбудовані та облаштовані ділянки території, рухомі об'єкти, інші пам'ятки, а також їхній контекст, незалежно від місця розташування на суходолі або під водою.

Визначення об'єктів археологічної спадщини

і заходи для забезпечення їхньої охорони

Стаття 2

Кожна Сторона зобов'язується запровадити за допомогою діючих у відповідній державі процедур правову систему охорони археологічної спадщини, яка передбачає:

I) ведення обліку її археологічної спадщини і визначення категорій пам'яток і територій, що підлягають охороні;

II) створення археологічних заповідників навіть там, де на суходолі або під водою відсутні наявні сліди, з метою збереження матеріальних свідчень, які будуть вивчатися прийдешніми поколіннями;

III) зобов'язання для осіб, що випадково знаходять об'єкти археологічної спадщини, доповідати про це відповідним компетентним органам і надавати їх для вивчення.

Стаття 3

Для збереження археологічної спадщини і забезпечення наукового значення археологічних робіт кожна Сторона зобов'язується:

I) застосовувати процедури видання дозволів на розкопки та інші види археологічної діяльності і здійснення нагляду за ними таким чином, щоб:

а) запобігати будь-яким несанкціонованим розкопкам або вилученню об'єктів археологічної спадщини;

б) забезпечити, щоб археологічні розкопки і дослідження здійснювалися на наукових засадах та за умови:

- використання у міру можливості неруйнівних методів дослідження;

- запобігання тому, щоб об'єкти археологічної спадщини розкривалися або залишалися у розкритому вигляді під час або після завершення розкопок без забезпечення їхнього належного збереження, консервації та раціонального використання;

II) забезпечити, щоб розкопки та інші потенційно руйнівні роботи здійснювалися лише кваліфікованими, спеціально уповноваженими на те особами;

III) запровадити процедуру видання попереднього спеціального дозволу, якщо це передбачено внутрішнім законодавством держави, на використання в археологічних дослідженнях детекторів металу та будь-якого іншого обладнання чи методів виявлення археологічних об'єктів.

Стаття 4

Для фізичного збереження археологічної спадщини кожна Сторона зобов'язується вживати заходів, які передбачають залежно від обставин:

I) придбання або охорону державними органами за допомогою інших відповідних засобів територій, які мають стати археологічними заповідниками;

II) збереження та підтримання в належному стані археологічної спадщини переважно *in situ*;

III) облаштування належних сховищ археологічних залишків, які були вилучені з місця їхнього розташування.

Комплексне збереження археологічної спадщини

Стаття 5

Кожна Сторона зобов'язується:

I) докладати зусиль для узгодження і поєднання відповідних потреб археології з планами облаштування територій шляхом забезпечення участі археологів:

a) у плануванні, спрямованому на забезпечення збалансованих стратегій охорони, збереження та введення в культурний обіг ділянок територій, що мають археологічну цінність;

b) в різних етапах проектів розвитку територій;

II) забезпечити систематичні консультації між археологами та фахівцями з питань міського і регіонального планування з метою створення можливостей для:

a) внесення змін в ті проекти розвитку територій, які можуть мати негативний вплив на археологічну спадщину;

b) забезпечення достатніх часу та ресурсів для проведення належного наукового дослідження відповідної ділянки території та опублікування його результатів;

III) забезпечити повне врахування місцевостей, що мають археологічну цінність, та їхнього контексту в оцінках екологічних наслідків та рішеннях, що приймаються на їхній основі;

IV) передбачити зберігання *in situ*, коли це практично можливо, тих об'єктів археологічної спадщини, які були знайдені під час забудови територій;

V) забезпечити, щоб відкриття місць археологічних розкопок для відвідувачів, особливо будь-яка перебудова, пов'язана з необхідністю прийому великої кількості відвідувачів, негативно не впливали на археологічний і науковий характер таких місць та прилеглої до них території.

Фінансування археологічних досліджень і збереження археологічної спадщини

Стаття 6

Кожна Сторона зобов'язується:

I) передбачити державну фінансову підтримку археологічних досліджень національними, регіональними і місцевими органами згідно з їхньою відповідною компетенцією;

II) збільшити обсяг матеріальних ресурсів для превентивної археології:

а) шляхом вжиття належних заходів для того, щоб у великих державних або приватних проектах розвитку територій передбачалося покриття із ресурсів державного або приватного сектора у разі необхідності всіх витрат на проведення будь-яких необхідних археологічних робіт, пов'язаних із такими проектами;

б) шляхом включення в кошторис таких проектів на додаток до витрат на проведення оцінки екологічних наслідків, яка необхідна для розробки запобіжних заходів при екологічному і регіональному плануванні, статті витрат на здійснення попередніх археологічних досліджень та розвідки, на підготовку підсумкового наукового звіту, а також на опублікування і облік результатів у повному обсязі.

Збір і поширення наукової інформації

Стаття 7

З метою сприяння вивченню археологічних знахідок та поширенню інформації про них кожна Сторона зобов'язується:

I) здійснювати або оновлювати обстеження, вести реєстри пам'яток та карти-схеми розташування археологічних об'єктів в районах, що знаходяться під їхньою юрисдикцією;

II) вживати всіх практичних заходів для забезпечення складання після завершення археологічних робіт попереднього узагальненого звіту, придатного для опублікування, до необхідного опублікування спеціальних досліджень у повному обсязі.

Стаття 8

Кожна Сторона зобов'язується:

I) сприяти обміну на національному і міжнародному рівнях об'єктами археологічної спадщини для професійних наукових цілей, вживаючи всіх

належних заходів для забезпечення того, щоб такий обмін не завдавав ніякої шкоди культурній і науковій цінності цих об'єктів;

II) сприяти збору інформації про здійснювані археологічні дослідження і поточні розкопки, а також організації міжнародних дослідницьких програм.

Поглиблення обізнаності громадської думки

Стаття 9

Кожна Сторона зобов'язується:

I) здійснювати освітницькі заходи з метою поінформування і поглиблення поінформованості громадської думки про цінність археологічної спадщини для розуміння минулого та ризиків, що загрожують цій спадщині;

II) сприяти доступу громадськості до визначних об'єктів її археологічної спадщини, особливо місць археологічних розкопок, і заохочувати показ громадськості колекцій археологічних знахідок.

Запобігання нелегальному обігу об'єктів археологічної спадщини

Стаття 10

Кожна Сторона зобов'язується:

I) організувати збір відповідними державними органами і науковими установами інформації про будь-які випадки нелегальних розкопок;

II) інформувати компетентні органи держави походження, яка є учасницею цієї Конвенції, про будь-які пропозиції стосовно об'єктів археологічної спадщини, що могли бути отримані в результаті нелегальних розкопок або незаконного вилучення під час санкціонованих розкопок, а також надавати необхідну докладну інформацію про них;

III) вжити необхідних заходів для забезпечення того, щоб музеї та аналогічні установи, чия політика придбання цінностей контролюється державою, не купували об'єктів археологічної спадщини, які могли бути отримані в результаті приховування або здійснення нелегальних розкопок, або незаконного вилучення під час санкціонованих розкопок;

IV) стосовно музеїв і аналогічних установ, які знаходяться на її території, але політика придбання цінностей яких не контролюється державою:

- a) надати їм текст цієї (переглянутої) Конвенції;
- b) докладати всіх зусиль для забезпечення дотримання такими музеями і установами принципів, викладених в пункті 3 вище;
- v) обмежити у міру можливості за допомогою освітніх заходів, інформації, пильності та співробітництва обіг об'єктів археологічної спадщини, отриманих в результаті приховування або здійснення нелегальних розкопок, або незаконного вилучення під час санкціонованих розкопок.

Стаття 11

Ніщо у цій (переглянутій) Конвенції не зашкоджує існуючим або майбутнім двостороннім або багатостороннім договорам між Сторонами стосовно нелегального обороту об'єктів археологічної спадщини або їхнього повернення законним власникам.

Взаємна технічна і наукова допомога

Стаття 12

Сторони зобов'язуються:

I) надавати одна одній технічну і наукову допомогу шляхом обміну досвідом і експертами у галузі археологічної спадщини;

II) сприяти з урахуванням їхнього відповідного національного законодавства і обов'язкових для них міжнародних угод обмінам фахівцями з питань збереження археологічної спадщини, включаючи спеціалістів з питань безперервної підготовки.

Контроль за застосуванням (переглянутої) Конвенції

Стаття 13

Для цілей цієї (переглянутої) Конвенції Комітет експертів, створений Комітетом міністрів Ради Європи згідно зі статтею 17 Статуту Ради Європи, здійснює нагляд за застосуванням (переглянутої) Конвенції і, зокрема:

I) періодично доповідає Комітетові міністрів Ради Європи про хід здійснення державами – учасницями (переглянутої) Конвенції політики охорони археологічної спадщини і про здійснення принципів, проголошених (переглянутою) Конвенцією;

II) пропонує Комітетові міністрів Ради Європи заходи, які спрямовані на здійснення положень (переглянутої) Конвенції і передбачають також

багатосторонню діяльність, перегляд Конвенції або внесення поправок до неї та інформування громадськості про мету цієї (переглянутої) Конвенції;

III) надає Комітетові міністрів Ради Європи рекомендації стосовно запрошення держав, що не є членами Ради Європи, приєднатися до цієї (переглянутої) Конвенції.

Заключні положення

Стаття 14

1. Цю (переглянуту) Конвенцію відкрито для підписання державами – членами Ради Європи та іншими державами – учасницями

Європейської культурної конвенції.

Вона підлягає ратифікації, прийняттю або затвердженню.

Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи затвердження здаються на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи.

2. Жодна держава – учасниця Європейської конвенції про охорону археологічної спадщини, підписаної у Лондоні 6 травня 1969 року, не може здати на зберігання свою ратифікаційну грамоту або свій документ про прийняття чи затвердження, якщо вона не денонсувала цю Конвенцію або одночасно не денонсує її.

3. Ця (переглянута) Конвенція набирає чинності через шість місяців від дати, на яку чотири держави, включаючи якнайменш три держави – члени Ради Європи, висловили свою згоду на обов'язковість для них (переглянутої) Конвенції відповідно до положень попередніх пунктів.

4. Якщо на виконання попередніх двох пунктів денонсація Конвенції від 6 травня 1969 року не набирає чинності одночасно з набранням чинності цією (переглянутою) Конвенцією, Договірна Держава під час здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття чи затвердження може заявити, що вона буде продовжувати застосовувати Конвенцію від 6 травня 1969 року до набрання чинності цією (переглянутою) Конвенцією.

5. Стосовно будь-якої держави-учасниці, яка висловлюватиме свою згоду на обов'язковість для неї цієї (переглянутої) Конвенції після набрання нею чинності, Конвенція набирає чинності через шість місяців від дати здачі на зберігання ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи затвердження.

Стаття 15

1. Після набрання цією (переглянутою) Конвенцією чинності Комітет міністрів Ради Європи може запропонувати будь-якій державі, яка не є членом Ради, та Європейському економічному співтовариству приєднатися до цієї (переглянутої) Конвенції у рішенні, що приймається більшістю голосів, передбаченою у статті 20d Статуту Ради Європи, і однотайним голосуванням представників Договірних Держав, які мають право засідати в Комітеті.

2. Стосовно будь-якої держави, що приєдналася до цієї (переглянутої) Конвенції, або Європейського економічного співтовариства, якщо воно приєднається до неї, Конвенція набирає чинності через шість місяців від дати здачі на зберігання документа про приєднання Генеральному секретарю Ради Європи.

Стаття 16

1. Будь-яка держава під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття, затвердження чи приєднання може визначити територію (території), до якої застосовуватиметься ця (переглянута) Конвенція.

2. Будь-яка Держава може в будь-який інший час після цього заявою на ім'я Генерального секретаря Ради Європи поширити дію цієї (переглянутої) Конвенції на будь-яку іншу територію, визначену в цій заяві. Щодо такої території (переглянута) Конвенція набирає чинності через шість місяців від дати отримання такої заяви Генеральним секретарем.

3. Будь-яка заява, зроблена відповідно до двох попередніх пунктів, може стосовно будь-якої території, визначеної в цій заяві, бути відкликана шляхом подання відповідного повідомлення на ім'я Генерального секретаря. Відкликання набирає чинності через шість місяців від дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 17

1. Будь-яка Сторона може в будь-який час денонсувати цю (переглянуту) Конвенцію шляхом подання відповідного повідомлення на ім'я Генерального секретаря Ради Європи.

2. Така денонсація набирає чинності через шість місяців від дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 18

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє держави – члени Ради Європи, інші держави – учасниці Європейської культурної конвенції та будь-яку державу і Європейське економічне співтовариство, якщо вони приєдналися або їм було запропоновано приєднатися до цієї (переглянутої) Конвенції, про:

I) будь-яке підписання;

II) здачу на зберігання будь-якої ратифікаційної грамоти або будь-якого документа про прийняття, затвердження чи приєднання;

III) будь-яку дату набрання чинності цією (переглянутою) Конвенцією відповідно до статей 14, 15 та 16;

IV) будь-яку іншу дію, будь-яке повідомлення або сповіщення, які стосуються цієї (переглянутої) Конвенції.

На посвідчення чого нижчепідписані, належним чином на те уповноважені представники підписали цю (переглянуту) Конвенцію.

Вчинено у Валлетті шістнадцятого дня січня місяця 1992 року англійською та французькою мовами, причому обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігатиметься в архіві Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає засвідчені копії цієї (переглянутої) Конвенції кожній державі – члену Ради Європи, іншим державам – учасникам Європейської культурної конвенції та всім державам, що не є членами Ради, або Європейському економічному співтовариству, яким було запропоновано приєднатися до цієї (переглянутої) Конвенції.

European Treaty Series/143

*Збірка договорів Ради Європи
Парламентське видавництво, Київ - 2000*